

Зинюк Наталія Миколаївна,
учитель хімії та біології
Відокремленого підрозділу «Науковий лицей»
Державного університету «Житомирська політехніка»
lic_znm@ztu.edu.ua

Кучер Наталія Вікторівна,
учитель фізики
Відокремленого підрозділу «Науковий лицей»
Державного університету «Житомирська політехніка»
lic_knv@ztu.edu.ua

Циганенко-Дзюбенко Ілля Юрійович,
Аспірант кафедри екології та природоохоронних технологій,
асистент кафедри наук про Землю, керівник центру наукового розвитку
учнів та молоді “EcoYouth” Державного університету «Житомирська
політехніка», вчитель біології Відокремленого підрозділу «Науковий лицей»
Державного університету «Житомирська політехніка»
ke_miYu@ztu.edu.ua

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ СУПРОВОДУ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ

Анотація. Стаття розглядає важливість створення умов для розвитку потенціалу обдарованих учнів у процесі їхнього навчання. Автор підкреслює роль педагогів у підтримці самореалізації учнів через індивідуальний підхід, розвиток творчих здібностей та соціальних навичок. Увага приділяється методам, що допомагають учням розкривати свій інтелектуальний та творчий потенціал, а також формуванню мотивації до саморозвитку. Основний акцент робиться на інтеграції психологічної підтримки та педагогічних стратегій у процес навчання обдарованих дітей.

Annotation. The article considers the importance of creating conditions for developing the potential of gifted students in the process of their education. The authors emphasize the role of teachers in supporting students' self-realization through an individual approach, development of creative abilities and social skills. Attention is paid to methods that help students to reveal their intellectual and creative potential, as well as the formation of motivation for self-development. The main emphasis is on the integration of psychological support and pedagogical strategies in the process of learning gifted children.

Ключові слова: обдаровані учні, самореалізація, педагогічний супровід, творчий розвиток, індивідуальний підхід, психологічна підтримка, освітній процес, мотивація, інтелектуальний розвиток.

Keywords: gifted students, self-realization, pedagogical support, creative development, individual approach, psychological support, educational process, motivation, intellectual development.

Обдаровані діти — це особлива група учнів, які мають високий рівень здібностей у різних галузях, таких як академічна, творча, інтелектуальна або спортивна сфери. Однак, попри їхній потенціал, самореалізація таких учнів не

завжди відбувається автоматично. Педагогічний супровід є ключовим елементом, який допомагає обдарованим дітям розкрити та реалізувати свої здібності. У цій статті розглянемо основні аспекти педагогічного супроводу самореалізації обдарованих учнів.

Організація навчально-виховного процесу в загальноосвітньому закладі має бути спрямована не на максимальне навантаження учнів навчальним матеріалом, а на розвиток їх здібностей. Творчість учнів, новизна та оригінальність їхньої навчальної діяльності виявляються тоді, коли вони самостійно ставлять проблему і знаходять шляхи її вирішення. При цьому необхідно створювати умови для постійного зростання рівня творчості обдарованих дітей, знаходити оптимальні співвідношення всіх видів їх діяльності, щоб одержати найкращі результати [1].

Одним із напрямів цієї роботи є педагогічний супровід – система підтримки та допомоги обдарованій дитині у навчально-виховному процесі. У даному контексті необхідно визначити значення поняття „супровід”. У новому тлумачному словнику української мови під супроводом розуміється "те, що супроводить яку-небудь дію, явище, товариство, оточення; група людей, яка супроводжує когось" [3].

Самореалізація обдарованих учнів може стикатися з низкою труднощів, які часто залишаються непоміченими у загальноосвітніх закладах. До таких проблем відносять:

- ✓ незадоволеність шкільною програмою, тому що стандартні освітні програми можуть не відповідати рівню розвитку обдарованих учнів, що може призвести до втрати інтересу до навчання.
- ✓ емоційні та соціальні труднощі, обдаровані учні часто переживають почуття ізоляції через свою унікальність, що може викликати стрес і навіть зниження мотивації.
- ✓ проблеми з мотивацією, незважаючи на великий потенціал, обдаровані діти можуть не мати внутрішньої мотивації до навчання, якщо їхній інтерес не підтримується належним чином.
- ✓ розрив між інтелектуальним і емоційним розвитком, часто високі інтелектуальні здібності не супроводжуються аналогічним рівнем емоційної зрілості, що може створювати дисбаланс у сприйнятті власних можливостей та реальних досягнень [1].

Педагогічна діяльність, спрямована на обдарованих учнів, вимагає особливої уваги та підходів. Вчителі виступають не лише в ролі наставників, але й координаторів процесу розвитку здібностей учня. Основне завдання педагога — створити сприятливе середовище для розвитку, яке стимулюватиме творче та інтелектуальне зростання учнів. Тому основними завданнями в роботі педагога в роботі з обдарованими дітьми можуть бути: виявлення та діагностика здібностей учня на ранніх етапах; розробка індивідуальних навчальних програм; підтримка мотивації учнів та розвиток інтересу до навчання; сприяння розвитку критичного мислення та навичок самостійного дослідження; забезпечення емоційної підтримки, адже обдаровані учні можуть стикатися з викликами, такими як перфекціонізм або соціальна ізоляція [4].

Пріоритетними завданнями сучасної освіти є забезпечення комплексного підходу до розвитку учнів, який не обмежується лише оволодінням знаннями та навичками, а включає в себе виховання, розвиток соціальних якостей і забезпечення якості життя. Такий підхід охоплює важливі аспекти, як здоров'я, соціальне благополуччя, самореалізація та захищеність.

Одним із важливих аспектів є психолого-педагогічний супровід, який має не лише допомагати в подоланні труднощів у навчанні, а й сприяти успішній соціалізації, захисту прав дитини та збереженню її здоров'я. У цьому контексті важливою є робота з розвитком стосунків дитини зі світом, дорослими, однолітками та з самою собою.

До загальних завдань супроводу відносяться: створення умов для самореалізації учнів через сучасні технології навчання, адаптація навчальних програм для задоволення пізнавальних потреб різного рівня, співпраця з батьками для виявлення та розвитку здібностей дітей, координація роботи фахівців для надання індивідуальних рекомендацій учням, створення карт розвитку здібних дітей. Цей підхід допоможе забезпечити не лише академічний розвиток, але й сприятиме формуванню гармонійної особистості.

Обдаровані учні часто потребують спеціалізованих програм навчання, які враховують їхні інтереси та здібності. Використання індивідуального підходу дозволяє не лише підтримувати високу мотивацію до навчання, а й уникати перевантаження. Індивідуальний підхід може включати:

- прискорення навчальної програми для учнів, які швидше засвоюють матеріал;
- поглиблення знань у певних галузях, де учень виявляє особливий інтерес;
- використання проектних методів, які дозволяють учням самостійно обирати теми для дослідження та реалізації.

Обдаровані учні часто стикаються з психологічними викликами, такими як відчуття самотності через відмінності у рівні інтелектуального розвитку або проблеми з соціальною адаптацією. Педагог повинен приділяти увагу психологічному здоров'ю учнів, забезпечуючи їм підтримку в емоційному та соціальному розвитку. Для вирішення цих проблем можуть бути корисними групові проекти та інтеграційні заходи, де обдаровані учні можуть взаємодіяти з однолітками та розвивати свої соціальні навички.

Батьки обдарованих учнів також відіграють важливу роль у їхній самореалізації. Педагоги повинні співпрацювати з батьками для розробки спільної стратегії підтримки та розвитку учня. Регулярна комунікація з батьками дозволяє педагогам отримати додаткову інформацію про потреби учнів, а батькам — бути залученими до освітнього процесу.

Творчий потенціал обдарованих учнів потребує постійного стимулювання. Позакласна діяльність — це важливий інструмент для розвитку таких учнів. Наприклад, участь у наукових конкурсах, олімпіадах, гуртках і майстер-класах дає учням можливість реалізувати свої таланти у нестандартних умовах. Позакласна діяльність також допомагає у розвитку комунікативних навичок та командної роботи, що є важливим аспектом для соціалізації обдарованих дітей.

Посилення педагогічного супроводу може суттєво вплинути на розвиток обдарованих учнів та їхню подальшу успішну самореалізацію в суспільстві.

Самореалізація обдарованих учнів є ключовим завданням сучасної освіти, яка сприяє розвитку інтелектуального та творчого потенціалу молоді. Однією з найважливіших складових успішної самореалізації є педагогічний супровід, який допомагає учням розкрити їхні таланти, здобути нові знання та досягти високих результатів у різних наукових напрямках. Педагогічний супровід включає індивідуальний підхід до кожного учня, мотивацію до навчання, організацію науково-дослідницької діяльності та участь у різноманітних конкурсах та олімпіадах [4].

У сучасних умовах освітнього процесу ліцеї відіграють важливу роль у формуванні інтелектуальної еліти. Завдяки підтримці педагогів, ліцеїсти мають можливість проявити свої таланти у науковій діяльності, беручи участь у престижних олімпіадах, конкурсах та проектах. Досягнення ліцеїстів свідчать про ефективність педагогічного супроводу, який забезпечує всебічний розвиток учнів, готуючи їх до подальшого навчання в університетах і кар'єрного зростання [5].

Яскравими прикладами успішної наукової діяльності обдарованих ліцеїстів є їхні досягнення на III етапі Всеукраїнських олімпіад та конкурсах Малої академії наук (МАН). Високі результати учнів не лише демонструють їхній рівень знань, а й відображають глибоке залучення в наукову діяльність та прагнення до самовдосконалення. Такі результати мають ліцеїсти нашого ліцею, зокрема тому що значна частина дітей займається науково-дослідницькою роботою.

Досягнення ліцеїстів у наукових конкурсах та олімпіадах стали можливими завдяки активній участі педагогів у їх підготовці. Важливою складовою педагогічного супроводу є індивідуальна робота з кожним учнем, створення умов для розвитку творчого мислення, підтримка у пошуку цікавих наукових тем та керівництво дослідженнями. Педагоги не тільки допомагають учням освоювати навчальний матеріал, а й стимулюють їх до поглибленого вивчення предметів, участі у дослідницьких проектах та міжнародних конкурсах.

Таким чином, педагогічний супровід обдарованих учнів є не лише основою їх успіху в навчанні, а й потужним інструментом для розвитку інтелектуального та творчого потенціалу. Завдяки професійній підтримці вчителів ліцеїсти мають можливість досягати високих результатів та реалізовувати свої таланти на всеукраїнському та міжнародному рівнях.

В умовах повномасштабного вторгнення та воєнного стану в Україні актуалізується потреба переосмислення системи роботи з обдарованими учнями з урахуванням міжнародного досвіду та специфіки кризових ситуацій. Теоретико-методологічний аналіз досліджень провідних науковців США, Європи, Ізраїлю та України дозволяє сформулювати комплексне бачення проблеми педагогічного супроводу обдарованої молоді в екстремальних умовах.

Фундаментальні дослідження української наукової школи, представлені працями В. О. Моляко, розкривають стратегіальний підхід до розвитку творчого потенціалу особистості. Його концепція психологічної готовності до

творчої діяльності набуває особливого значення в контексті подолання травматичного досвіду війни.

Американський дослідник Дж. Рензулі запропонував трикільцеву модель обдарованості, яка може бути ефективно адаптована до роботи з українськими учнями в умовах дистанційного навчання та вимушеного переміщення. Його колега Р. Стернберг розвинув теорію успішного інтелекту, що особливо актуальна для розвитку адаптивних здібностей обдарованих учнів у кризових ситуаціях.

Ізраїльський досвід роботи з обдарованими дітьми в умовах постійної військової загрози, представлений дослідженнями Е. Ландау, пропонує цінні інсайти щодо організації освітнього процесу в умовах невизначеності. Її методики розвитку креативності в стресових умовах можуть бути успішно інтегровані в українську освітню практику.

О. Є. Антонова розробила цілісну систему розвитку обдарованості в умовах освітнього середовища, яка корелює з сучасними європейськими підходами до індивідуалізації навчання. Її дослідження доповнюються працями німецького науковця К. Хеллера щодо мультифакторної природи обдарованості та необхідності комплексного підходу до її розвитку.

Психолого-педагогічні аспекти травматичного досвіду та його вплив на обдарованих учнів глибоко досліджені у працях В. В. Рибалки у співпраці з американськими колегами з Національної асоціації обдарованих дітей (NAGC). Їхні спільні розробки щодо резильєнтності обдарованих особистостей набувають особливої актуальності в умовах війни.

Значний внесок у розуміння особливостей дистанційної освіти обдарованих учнів зробила Н. І. Поліхун, чії дослідження узгоджуються з європейськими стандартами електронного навчання та рекомендаціями Європейської ради високих здібностей (ЕСНА). Її розробки щодо використання цифрових технологій у роботі з обдарованими учнями особливо важливі в контексті вимушеного переходу до онлайн-навчання.

Французька дослідниця Ф. Ганьє запропонувала диференційовану модель обдарованості і таланту, яка може бути ефективно використана для розробки індивідуальних освітніх траєкторій українських учнів в умовах воєнного стану. Її підхід доповнюється дослідженнями О. Л. Музики щодо ціннісної детермінації розвитку обдарованої особистості.

Британський науковець Дж. Фріман розробила концепцію спортивного підходу до розвитку обдарованості, яка резонує з дослідженнями Л. І. Ткаченко щодо створення адаптивного освітнього середовища. Їхні спільні висновки щодо важливості емоційної підтримки обдарованих учнів набувають особливого значення в умовах війни.

Дослідження І. С. Волощука щодо розвитку творчих здібностей корелюють з працями нідерландського вченого Ф. Монкса, який розвинув багатофакторну модель обдарованості. Їхні теоретичні положення можуть бути використані для розробки комплексних програм підтримки обдарованих учнів у кризових умовах.

Інтеграція міжнародного досвіду та української науково-педагогічної думки дозволяє формувати ефективні стратегії педагогічного супроводу обдарованих учнів в умовах воєнного стану. Особливо цінним є досвід Ізраїлю

та інших країн, які мають практику роботи з обдарованими дітьми в умовах військових конфліктів.

Перспективними напрямками подальших досліджень є розробка методів психологічної підтримки обдарованих учнів з урахуванням міжнародних протоколів роботи з травмою, створення адаптивних освітніх програм та розвиток системи міжнародного менторства для української обдарованої молоді.

Література

1. Веліканова О.Г., Дзюбенко О.М. Система роботи з обдарованими учнями (з досвіду роботи Харківської спеціалізованої школи № 16) // Організація роботи з обдарованими учнями: досвід харківських шкіл (за результатами відкритого конкурсу-захисту проектів) : Методичний посібник для заступників директорів ЗНЗ та вчителів, які працюють з обдарованими дітьми. – Харків, 2009. – 40 с.
2. Демчук Л., Пацева І., Кірейцева Г., Циганенко-Дзюбенко І. Огляд цифрових технологій під час вивчення основ палеонтології, еволюції біосфери здобувачами вищої освіти. Палеонтологічний збірник. 2023. № 55. С. 87-96. DOI: <https://doi.org/10.30970/pal.55.9>
3. Новий тлумачний словник української мови. – Т. 4. – к.: АКОНІТ, 1999. – 684 с.
4. Русецька Н. М., Демчук Л. І., Циганенко-Дзюбенко І. Ю. Формування професійних компетентностей у майбутніх фахівців з агроінженерії. Таврійський науковий вісник. 2023. № 131. С. 374-380. DOI: <https://doi.org/10.32782/2226-0099.2023.131.47>
5. Седова Т.Д. Ціннісні орієнтації педагогічного супроводу обдарованих учнівв освітньому середовищі гімназії // Організація роботи з обдарованими учнями: досвід харківських шкіл (за результатами відкритого конкурсу-захисту проектів): Методичний посібник для заступників директорів ЗНЗ та вчителів, які працюють з обдарованими дітьми. – Харків, 2009. – 40 с.